

Tecvid İlimindeki Bazı Mertebelerin Güncel Zaman Ölçülerinden “Saniye”ye Göre Belirlenebilirliğiyle İlgili Bir İnceleme

Halil İbrahim AYDIN

 0000-0001-7600-2334

hibrahim.aydin@beun.edu.tr

Dr. Öğr. Üyesi

Zonguldak Bülent Ecevit

Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Zonguldak, Türkiye

Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı

ROR 01dvabv26

Öz

Bu çalışma, tecvîd ilmindeki bazı ölçülerin saniye cinsinden belirlenebilirliğinin imkânına dair bir inceleme olup günümüz Kur’ân okuyucuları ile Kur’ân ve tecvîd öğrenim-öğretimi yapanlara med ve gunne miktarında icra birlikteliği kazandırmayı amaçlamaktadır. Hususiyile İlahiyat ve İslamî İlimler Fakültelerindeki Kur’ân-ı Kerîm’i Okuma ve Tecvîd derslerinde tatbikat birlikteliği sağlamayı hedeflemektedir. Nitekim günümüzde bu mertebelerde bir belirsizliğin olduğu, kimi okuyucunun fazla kiminin ise az miktarda icra etiği görülmektedir. Ancak tecvîd eserlerini incelediğimizde asr-ı saâdetten itibaren müşahefe ile bize kadar gelen Kur’ân’ın okunuşundaki birlikteliğin bozulmaması, Kur’ân’ın aslî hüviyetinin korunması hususunda çok titiz davranıldığı görülmektedir. Zira med ve gunne yapma zamanının tayini için oluşturulan ölçü yöntemleri bu titizliğin bir göstergesidir. Erken dönem tecvîd serlerinde bu ölçülendirme için “Elif miktarı yöntemi” kullanılmışken sonraki dönemlerde buna ilave olarak “iki hareke miktarı yöntemi” ve “Parmak miktarı yöntemi” kullanılmıştır. Ancak asr-ı saadetten bil itibar son yüzyıla kadar med ve gunnenin icra miktarları gibi kısa vakitlerin zamanını tayin için geliştirilmiş yöntemler (saniye, salise) bilinir ve kullanılabilir halde olmadığından dolayı yukarıda zikredilen yöntemlerle net bir zaman dilimi tayini yapmak çok zor olmuştur. Hatta takribî bir zaman dilimi belirlemek bile güçtür. Bundan dolayı med ve gunne yapma zamanını daha net ortaya koyacak somut bir zaman dilimi tayininin yapılabileceği kanaati oluşmaktadır. Bu sebeple günümüz zaman ölçüm yöntemlerinden biri olan saniye cinsinden bir zaman dilimi tayin edilmesinin söz konusu kuralların daha iyi tatbik edilmesine vesile olacağı düşünülmektedir. Ayrıca tarihi süreç dikkate alındığında hicri 4. asra tekabül eden erken dönem tecvîd eserlerinde med miktarları, asgarî 1 Elif, azamî 5 Eliflik bir ölçülendirmeye ifade edilmektedir. Yine gunnenin de 1 Elif miktarı ölçüyle icra edildiği aktarılmaktadır. hicri 5. asırdan sonra telif edilen eserlerde Elif miktarıyla ifade edilen söz konusu ölçüler, hareke miktarıyla da ölçülerek medlerde asgarî 2 hareke, azamî 6 harekelik bir uzatma yapılabileceği zikredilmiştir. Takriben hicri 10. asırdan sonra kaleme alınan tecvîd eserlerinin bazılarında ise söz konusu elif ve hareke miktarı ölçülendirmeye ilave olarak parmak miktarı yöntemi de ortaya konulmuş olup medlerin, asgarî 1 parmak, azami 3 parmak miktarı ölçülendirmeye icra edilebileceği ifade edilmiştir. Tarihi süreçte uygulanan söz konusu yöntemlerin her biri diğerini izah etmek maksadıyla

oluşturulduğundan med ve gunne zamanının doğru tayin edilmesi için daha başka yöntemlerin de ortaya konulabileceği anlaşılmaktadır. Bu sebeple çalışmada söz konusu yöntemleri daha belirgin hale getirmek ve med ile gunnenin icra zamanını daha somut bir ölçüyle belirlemek amacıyla 1967 yılında uluslararası düzeyde kullanımına başlanan, ülkemizde de 1989 tarihli ölçü birimleri yönetmeliğiyle yürürlüğe giren “saniye” cinsinden bir ölçülendirme yapılması kanaatini oluşturmaktadır. Çalışmada, med ve gunnenin icra edilme zamanlarına odaklanılmış olup söz konusu tecvîd kurallarının çeşitleri, hükümleri ve ihtilaflı meselelerine yer verilmemiştir. Kur’ân kıraatindeki imam, râviler ile usul ve tariklerin (İstanbul Tariki, Mısır Tariki) med ve gunneyle ilgili icra farklılıkları da dikkate alınmamıştır. Sadece meselenin doğrudan halline vesile olacağı düşünüldüğünden ve aslen ihtilaflı bir mesele olmadığını ortaya koymak amacıyla üç elif tariki ve beş elif tarikindeki ölçü yöntemleri inceleme konusu yapılmıştır. Yine gunne ile ilgili olarak da harf veya sıfat oluşu gibi ihtilaflı konulara ve çeşitlerine değinilmeksizin direkt olarak icra edilme zamanıyla ilgili veriler irdelenmiş ve saniye cinsinden icra edilme zamanıyla ilgili değerlendirmelere yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler

Kıraat, Tecvîd, Kur’ân, Med, Gunne, Elif miktarı, Saniye.

Atıf Bilgisi

Aydın, Halil İbrahim. “Tecvid İlimindeki Bazı Mertebelerin Güncel Zaman Ölçülerinden “Saniye”ye Göre Belirlenebilirliğiyle İlgili Bir İnceleme”. *Yakın Doğu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 11/1 (Haziran 2025), 122-144. <https://doi.org/10.32955/neu.ilaf.2025.11.1.06>

Geliş Tarihi	03.02.2025
Kabul Tarihi	18.05.2025
Yayın Tarihi	30.06.2025
Değerlendirme	İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme
Etik Beyan	Bu araştırma için Etik Kurul İzni gerekmemektedir. Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.
Benzerlik Taraması	Yapıldı - Turnitin
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Finansman	Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.
Telif Hakkı & Lisans	Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

A Study on the Determinability of Some Levels in the Science of Tajwid According to The Current Time Measurement of 'Seconds'

Halil İbrahim AYDIN
Asst. Prof.

 0000-0001-7600-2334
Zonguldak Bülent Ecevit University,
Faculty of Theology, Department of
Qur'an Reading and Qur'an Science
ROR : 01dvabv26

hibrahim.aydin@beun.edu.tr

Zonguldak, Türkiye

Abstract

This study is an examination of the possibility of determining some of the measures in the science of tajwīd in seconds and aims to bring unity of execution in the amount of med and gunna to today's Qur'anic readers, Qur'anic and tajwīd education-teachers. In particular, it aims to provide unity of practice in the Qur'ān al-kerīm Reading and Tajwīd courses in the faculties of Theology and Islamic Sciences. As a matter of fact, it is seen that there is an uncertainty in these levels today, some readers perform more and some perform less. However, when we examine the works of tajwīd, it is seen that the unity in the recitation of the Qur'ān, which has come down to us through observation since the time of the Prophet (peace and blessings of Allaah be upon him), is not disturbed, and the original identity of the Qur'ān is preserved. Because the measurement methods for determining the time of med and gunna are an indication of this meticulousness. In the early tajwīd series, "the method of the amount of Elif" was used for this measurement, while in later periods, "the method of the amount of two movements" and "the method of the amount of fingers" were used in addition to this. However, since the methods developed for determining the time of short periods of time (second, salise), such as the times of med and gunna, were not known and used from Asr al-Saadet until the last century, it was very difficult to determine a clear time zone with the methods mentioned above. It is even difficult to determine an approximate time frame. Therefore, it is believed that a concrete time frame can be determined that will more clearly reveal the time of making med and gunna. For this reason, it was thought that determining a time frame in seconds would lead to a better application of these rules. In addition, considering the historical process, in the early tajweed works corresponding to the IVth century H., the med amounts are expressed with a minimum of 1 Elif and a maximum of 5 Elif. It is also reported that the gunnah is performed with a measure of 1 Elif. In the works written after the 5 th century hijri, these measurements expressed in the amount of Elif are also measured in the amount of the movement, and it is stated that a minimum extension of 2 movements and a maximum extension of 6 movements can be made in the meds. In some of the tajweed works written after the 10 th century hijri, in addition to this method of measuring the amount of elif and gesture, the method of the amount of finger was also put forward, and it was stated that the meds could be performed with a minimum of 1 finger and a maximum of 3 fingers. Since each of these methods applied in the historical process was

created for the purpose of explaining the other, it is understood that other methods can be put forward for the correct determination of the time of med and gunna. For this reason, in this study, in order to make these methods more specific and to determine the time of med and gunne with a more concrete measure, a measurement in "seconds", which started to be used internationally in 1967 and came into force in our country with the regulation on units of measurement dated 1989, was considered. The study focuses on the timing of the execution of med and gunnah, and does not include the types, rulings and controversial issues of these tajweed rules. The differences in the execution of madh and gunnah between the imams, the narrators, and the usul and tarikhs (Istanbul Tariqa, Egyptian Tariqa) in Qur'anic qira'ah have also not been taken into consideration. The methods of measurement in the three-elif tarih and five-elif tarih were examined only because it was thought that it would lead to a direct settlement of the issue and in order to show that it was not actually a controversial issue. Again, with regard to gunna, the data directly related to the time of its execution were examined and evaluations about the time of its execution in seconds were included, without mentioning controversial issues such as its being a letter or an adjective and its types.

Keywords

Qiraat, Tajweed, Qur'an, Med, Gunne, Measure with an Elif, Seconds.

Citation

Aydın, Halil İbrahim. "A Study on the Determinability of Some Levels in the Science of Tajwid According to The Current Time Measurement of 'Seconds'". *The Journal of Near East University Faculty of Theology* 11/1 (June 2025), 122-144. <https://doi.org/10.32955/neu.ilaf.2025.11.1.06>

Date of Submission	03.02.2025
Date of Acceptance	18.05.2025
Date of Publication	30.06.2025
Peer-Review	Double anonymized - Two External
Ethical Statement	Ethics Committee Permission is not required for this research. It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.
Plagiarism Checks	Yes - Turnitin
Conflicts of Interest	The author has no conflict of interest to declare.
Grant Support	The author acknowledges that they received no external funding in support of this research.
Copyright & License	Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.

Giriş

Kur’ân harflerinin telaffuzuyla ilgilenen tecvîd ilmi, bu harflerin birbiri arasındaki bağla ilgili de kurallar içermektedir. Nitekim med konusu başta olmak üzere ihfâ, izhâr ve idğâm gibi tecvîd ilminin ârizî konuları, bir harfin kendisinden sonra gelen diğer harfle olan bağıyla ilgili kurallardır.¹ Bu sebeple Kur’ân okuyucusunun, bu harfleri doğru telaffuz etmesi lüzumlu olduğu gibi harfler arasındaki bağı gösteren kuralları da iyi bir şekilde tatbik etmesi gerekmektedir. Zira bu kurallar, edâ-semâ’/kıraat-arz usulüyle Hz. Peygamber’den itibaren günümüze kadar ulaşmıştır. Hatta Hz. Peygamber dahi Hz. Cebrâil’den Kur’ân’ı bu kurallar müvacehesinde dinlemiştir.² Hal böyle olunca, Kur’ân’ı inzal sürecindeki aslî yapıyla okumasını hedefleyen tecvîd ilmindeki³ bazı konuların günümüz teknolojisinden istifadeyle daha belirgin hâle getirilerek bu gayeye iyi hizmet etmesini temin etmek gerektiği anlaşılmaktadır. Bu çalışma, Kur’ân’ın aslına uygun bir şekilde doğru olarak telaffuz edilmesini temine vesile olan med ve gunne gibi bazı kurallardaki ölçülerin günümüz zaman ayırımı sisteminden biri olan saniyeye⁴ göre belirlenebilirliğini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda sosyal bilimler araştırma yöntemlerinden olan tarama yöntemi kullanılarak ilk olarak tecvîd ilminde mertebeli okuyuş kurallarının neler olduğu tespit edilecek, sonra med ve gunne mertebelerinin ayrıştırıldığı ölçüler belirtilecektir. Ardından dayanaklı kuram yöntemine göre⁵ söz konusu mertebelerin günümüz zaman ayırımlarından biri olan saniye ölçüsüne göre belirleme yapılabilirliği meselesine ışık tutulacaktır. Bu sayede, Kur’ân okuyuşunda telaffuz birliği sağlanmış olacaktır. Yine söz konusu kurallar özelinde Kur’ân-ı Kerîm ve tecvîd öğrenim ve öğretiminde kolaylık sağlanacağı düşünülmektedir.

Tecvîd ilminde ölçülerin belirlenmesi için oluşturulan bu yöntemler, zaman dilimlemesinin daha geniş olduğu dönemde yapılmıştır. Nitekim tecvîd ilminin ilk nüvelerinin oluşturulduğu hicri 2. asırdan⁶ bu ilim dalıyla ilgili yüzlerce telifatın ortaya

¹ Ebû Amr Osmân b. Saîd b. Osmân ed-Dânî, *et-Tahdîd fi’l-itkân ve’t-tecvîd* (Amman: Dâru Ammâr, 2000), 111-117.

² Ebü’l-Hayr Şemsüddin Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Alî b. Yûsuf el-Cezerî, *Manzûmetü’l-Cezerî fî mâ yecib âle’l-kârî* (Cidde: Dâru Nûru’l-Mektebât, 2006), 3.

³ Ebû Muhammed Mekki b. Ebû Tâlib Hammûş b. Muhammed el-Kaysî, *er-Riâye li-tecvîd’l-kurâe ve tahkiki lafzi’t-tilâve* (Amman: Dâru Ammâr, 1996), 51.

⁴ Günümüzde kullanılan zaman ölçüleri için bk., Uluslararası Birimler Sistemine Dair Yönetmelik (UBS), *Resmî Gazete* 24792, (21 Haziran 2002), Kanun No. 3516, md. 80/181.

⁵ Dayanaklı Kuram: Veri toplama sürecinde oluşturulan kuramların, önceden geliştirilmiş olan kuramlara göre, araştırılan duruma daha iyi uyum gösterdiği ve uygulamada daha iyi sonuçlar verdiği öne çıkarılan yöntemdir. bk., Ahmed Doğanay vd., *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri* (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi yayınları, 2018), 99.

⁶ Halil b. Ahmed’in (ö. 175/791) *Kitâbü’l-’ayn* isimli eseri başta olmak üzere bazı filolojik tefsirlerde ve gramer eserlerinde tecvîd ilmiyle ilgili olan harflerin mahreçleri, yapısı, sıfatları gibi konular incelenmiştir. Bu sebeple tecvîd ilminin nüvelerinin oluşum dönemi olarak söz konusu eserlerin

çıkıldığı hicri 10. yüzyıla kadarki süreçte⁷ zaman ayrımı, önceleri sadece güneşe yönelik idi. Sonraki dönemlerde saatlik zaman dilimi kullanılmış olsa da çok yaygın olmadığından halkın kullanabileceği düzeyde değildi. İleriki dönemlerde dakika ve saniye sisteminin de kullanıldığı vaki olmakla birlikte bu da halk arasında kullanılacak şekilde gelişmemiştir.⁸ Bir başka deyişle, her ne kadar Birûnî (ö. 453/1061) saniye sistemini icat etmiş olsa da⁹ teknik aletlerin yeterli düzeyde gelişmediği ve insanlar tarafından ulaşılabilir olmadığı için med ve gunne miktarları gibi kısa ölçüleri belirleyebilecek bir zaman diliminin tecvîd ilminin oluşum, gelişim ve olgunluk¹⁰ dönemlerinde mevcut olmadığı anlaşılmaktadır. Bu sebeple söz konusu ölçülerin saniye cinsinden veya daha alt birim olan salise cinsinden ölçülmesi gündeme gelmemiştir. Zira zaman dilimi ölçülerinden biri olan saniye, 1967 senesinde uluslararası birim sistemi (SI) tarafından tanımlanmıştır.¹¹ Ülkemizde ise 1989 yılındaki bir yönetmelikle yürürlüğe girmiştir.¹² Bu tarihten sonraki dönemlerde tecvîdtecvîd ilmindeki söz konusu ölçülerle ilgili farklı görüşlerin belirtildiğini görmekteyiz.¹³ Bundan dolayı geçmişte eldeki imkânlar nispetinde ölçülendirilmeye çalışılan bu tecvîdtecvîd kurallarının yine takribi olarak saniye cinsinden ölçülerinin belirlenmesinin Kur'ân okuyucusuna ve tecvîd öğrenim ve öğretimi yapanlara kolaylık sağlayacağı kanaati hâsıl olmuştur.

1. Tecvîd İlminde Miktarların Tayini Meselesi

Tecvîd ilminde miktar denilince öncelikle medlerin uzatılma ölçülerinin belirlenmesinde tatbik edilen usuller akla gelmektedir. Bunun yanı sıra gunne yapma miktarını belirlemek için de aynı yöntemlerin uygulandığı görülmektedir. Ayrıca bazı eserlerde sekte yapıma zamanıyla ilgili olarak da bu miktar yöntemi tatbik edilmektedir. Çalışmanın bu bölümünde, söz konusu yöntemlerle ilgili bilgi verilecek olup bunların med ve gunne miktarlarını tayin edebilme durumlarıyla ilgili inceleme ve tespitler yapılacaktır.

---

telif edildiği hicri 2. asır dikkate alınmıştır. (cümledeki edilgen yapı gereği böyle denilmesi uygun olacaktır)

⁷ İbrahim Tetik, "Tevîd İlminin Tarihsel Gelişimi", *Tarihten Günümüze Kıraat İlmî: Uluslararası II. Kıraat Sempozyumu*, ed. Huriye Martı (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2021), 613, 622-664.

⁸ Neşet Çağatay, "Eski Çağlardan Bu Yana Zaman Ölçümü ve Takvim", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 22 (1978), 107-117.

⁹ Wikipedia, "Saniye" (Erişim 04 Ocak 2024).

¹⁰ Tecvîd ilmiyle ilgili söz konusu dönemleri farklı bir formda detaylı bir şekilde incelemek için bk., Tetik, "Tevîd İlminin Tarihsel Gelişimi", 613-664.

¹¹ el-Mektebetü'l-vakfiyye, "Mêhiyyetü's-sâniye ez-zemeniyye" (Erişim 1 Haziran 2024).

¹² UBS, md. 80/181.

¹³ Bêsim b. Hemdân el-Lihyânî, "el-Kıyâsü'z-zemeniyyi li'l-ğunne ve'l-med fi'l-Kur'an'i'l-Kerîm", *Câmi'atü Ümmi'l-Kurâ, Kısmü'd-de've ve üsülü'd-dîn* 13 (2021), 3-5; Safâ Kudb, "Keyfiyyetü zabti'l-müdûd", *YouTube* (5 Kasım 2022), 0:20-4:25. Neyyire Ömer, "Kıyâsü ez-zeminetü'l-müdûd", *YouTube* (20 Ağustos 2021), 01:40-07:10.

Öncelikle belirtmek gerekir ki bu miktar ölçme yöntemleri, Mekkî b. Ebû Tâlib (ö. 437/1046) ve Ebû Amr ed-Dânî'nin (ö. 444/1053) ifadeleriyle; takribî olup Kur'an okuyucusuna doğru telaffuz üslubu kazandırmak maksadıyla tayin edilmiştir. Bu sebeple net bir zaman tayini ortaya koyabilen yöntemler olmadıklarını bilmek gerekmektedir. Bundan dolayı Mekkî b. Ebû Tâlib, med miktarlarının net olarak belirlenemeyeceğini, takribî bir tayin yapılabileceğinden bahsederek “kim bu miktarları net bir şekilde bildiğini iddia ederse gaybı bildiğini iddia etmektedir ki, akıl ve temyiz gücüne sahip birisi gaybı bildiğini iddia edemez.” demek suretiyle dile getirmiştir. Ayrıca o, bu miktarları net olarak bilen Allah olduğunu vurgulamıştır.¹⁴ Bu ifadelerden de anlaşıldığı gibi tecvîd âlimleri, med zamanının net olarak tayininin mümkün olmayacağı hususunda şedîd tavır sergilemekle birlikte medlerin doğru icrası için takribî bir zaman dilimi tayinini şart koşmuşlardır. Bu minvalde, “Elif Miktarı”, “İki Hareke Miktarı”, “Parmak Miktarı” gibi çeşitli ölçü yöntemlerinin zaman içerisinde tayin edildiği görülmektedir. Tecvîd eserlerini incelediğimizde bu yöntemleri kronolojik olarak; “Elif miktarı yöntemi”, “Hareke Miktarı Yöntemi” ve “Parmak Miktarı Yöntemi” olarak sıralamak mümkündür. Zira hicri 4. asrın sonlarında yazılan erken dönem tecvîd eserlerinde genelde elif miktarı tabiri yer aldığından bu yöntemin daha erken dönemden itibaren kullanıldığı anlaşılmaktadır. İki hareke miktarı yöntemi ise elif miktarı yönteminden hemen sonra uygulamaya konulmuş bir yöntemdir. Nitekim bazı erken dönem tecvîd eserlerinde bu yöntem, elif miktarı yöntemini açıklamak maksadıyla kullanılmıştır. Parmak miktarı yöntemi ise kadim eserlerde yer almamaktadır. Ortalama hicri 10. asırdan sonra yazılan eserlerde bu yönteme yer verilmiştir. Söz konusu yöntemlerin zaman içerisinde bu şekilde farklılaşmasından anlaşılmaktadır ki tecvîd ilmindeki miktarları belirlemek için daha farklı yöntemlerin uygulanması mümkündür.

Burada dikkat edilmesi gereken önemli bir husus, her ne kadar bu yöntemler farklı isimlerle zikredilse de her biri diğerinin doğru anlaşılması maksadıyla ortaya konulmuş olmalarıdır. Zira elif miktarının, ne anlam ifade ettiğiyle ilgili olarak “iki hareke miktarı kadar” olduğu zikredilmiştir. İki hareke miktarı da parmak miktarıyla izah edilmiştir. Bu çalışmada da söz konusu üç yöntemle ortaya konulmak istenen ölçülerin “saniye miktarı”yla tespit edilmesinin imkânı incelenecek olup netice itibarıyla önceki yöntemleri izah sadedinde bir araştırma olacaktır.

1.1. Elif Miktarı Yöntemi

Med ölçülerinin tayininde elif miktarı yönteminin kullanılması, elifin daima sakin olarak Kur'an'da bulunması sebebiyle med harflerinin aslı kabul edilmesine bağlanmıştır.¹⁵ Elif miktarıyla, “elif” denildiğinde geçen süre kastedilmektedir. Bazı âlimler buradaki eliften maksadın hemze olduğunu, elif miktarının da (i) “e” denilecek kadarki vakit

¹⁴ Mekkî b. Ebû Tâlib, *er-Riâye*, s. 124.

¹⁵ Mekkî b. Ebû Tâlib, *er-Riâye*, s. 125.

olduğunu ifade etmişlerdir.¹⁶ Mehmet Ali Sarı, elifi (i) yazacak kadar bir zaman diliminin kastedildiğini ifade etse de¹⁷ bununla ilgili klasik ve güncel tecvîd eserlerinde bir bilgiye rastlamadığımızı ifade etmek isteriz. Ancak ister elif denilecek kadarki, isterse elif harfinin yazılacağı kadarki vakit kastedilmiş olsun, ortalama zaman diliminin aynı olacağı kanaatindeyiz. Muhtemelen bundan dolayı “elif yazacak kadarki vakit” şeklinde bir açılım getirilmiştir. İleride izah edileceği üzere bazı âlimler ise elif miktarını, iki hareke miktarıyla izah etmişlerdir. Yani 1 Elifin 2 Harekeyle eş değerde olduğu ifade edilmiştir.¹⁸ Zaten bu şekilde formüle edildikten sonra genelde elif miktarı yöntemi zikredilmeyip sadece iki hareke miktarı yöntemi kullanılmaya başlanmıştır.

Elif miktarı yönteminin, tecvîd ilmindeki söz konusu ölçme yöntemlerinin ilki olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim Mekkî b. Ebû Tâlib, med ölçüsünün kavranılması maksadıyla “Elif” tabirinin kullanılabileceğini zikretmektedir.¹⁹ Mekkî b. Ebû Tâlib’e yakın zamanda yaşamış olan Ebu Amr ed-Dânî de med ölçüsü olarak “Elif miktarı”nın baz alınabileceğini zikretmiştir.²⁰ Yine Hüzeli de (ö. 465/1073) med ölçüsü olarak “Elif miktarı” tabirini tercih etmiştir.²¹

“Elif Miktarı” yöntemini tercih eden âlimler arasında da şu şekilde bir ihtilaf olduğu dikkati çekmektedir. “Elif” denilecek kadarki süreyle sadece med harfinin telaffuzu mu kastedilir? Yoksa önündeki harfle birlikte med harfinin telaffuzu mu kastedilir? Bazı âlimler, bir elif miktarının, iki harf telaffuz edecek kadar bir süreyi kapsadığını ve med harfinin önceki harfle birlikte telaffuzunun kastedildiğini ifade etmişlerdir.²² İbnü’l-Cezerî (ö. 833/1429) ise yarım elif tabirini de kullandığı için 1 Elif miktarıyla sadece harfi meddin

¹⁶ Ebü’l-Kâsım Yûsuf b. Alî b. Cübâre el-Hüzelî, *el-Kâmil fi’l-kiraati’l-’aşr ve’l-erbe’ine’z-zâide aleyhâ* (Irak: Müessesetü Sema, 2007), 421-422; Ebü’l-Kâsım Abdurrahmân b. Ebû Bekr Atîk b. Halef İbnü’l-Fehhâm el-Kureşî es-Sıkkilî, *et-Tecrîd li-buğyeti’l-mürîd fi’l-kirâati’s-seb’* (Amman: Dâru Ammâr, 2002), 136; Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Mihrân en-Nîsâbüri, *el-Mebsûd fi’l-kirâati’l-’aşr* (Şam: Matbû’âtü Mecme’î’l-Lüğati’l-’Arabîyye, ts.), 128; Ebü’l-Kâsım (Ebû Muhammed) Şihâbüddîn Abdurrahmân b. İsmâil b. İbrâhîm el-Makdisî, *İbrâzü’l-me’ânî fi hurzi’l-emânî* (Beyrut: Dâru’l-Kütübî’l-İlmiyye, ts.), 394; Lihyânî, “el-Kiyâsü’z-zemeniyyi li’l-ğunne ve’l-med fi’l-Kur’an’i’l-Kerîm”, 2-3.

¹⁷ Mehmet Ali Sarı, “Med”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV yayınları, 2003), 28/288.

¹⁸ Abdülfettâf Abdülğanî Gâzî, *el-Vâfi fi şerhu’s-Şatıbiyye fi’l-kirâati’l-’aşr* (Medine: Mektebetü’s-Sevâdî, 1992), 114; Abdülfettâh es-Seyyid Acemî el-Mersafî, *Hidâyetü’l-karî ilâ tecvîdi Kelâmi’l-Bârî* (Medine: Mektebetü Taybe, ts.), 274; Feryal Zekerıyyâ, *el-Mîzân*, 169-170.

¹⁹ Mekkî b. Ebi Tâlib, *Temkînü’l-medd*, 36.

²⁰ Ebû Amr Osmân b. Saîd b. Osmân ed-Dânî, *Câmi’u’l-beyân fi’l-kirâati’s-seb’* (BEA: Camiatü’s-Şarika, 2007), 1/476; Ebû Amr ed-Dânî, *et-Tahdîd*, 98.

²¹ Hüzeli, *el-Kâmil*, 421-422.

²² Ali Atıyye Ebû Muslih el-Gamrîni, *es-Seğru’l-bêsim fi kiraati’l-’âsım* (Mekke: el-Mektebetü’l-Mekkiyye, 2004), 46; Cüreysî, *Nihâyetü’l-kavli’l-müfid*, 173.

iki hareke miktarı uzatılmasının kastedildiğini ima etmiştir.²³ Böyle olunca uzatma miktarında da farklılık meydana gelmektedir. Eğer sadece med harfinin uzatılması kastedilirse; uzatma fazla olacak iken med harfinin önceki harfle birlikte telaffuzu kastedildiğinde uzatma vakti kısılacaktır. Kanaatimizce elif miktarından maksat, harfi meddin iki hareke miktarı uzatılmasıdır. Zira tecvîd eserlerinin çoğunda harf-i meddin, elif miktarı veya iki harf miktarı uzatıldığı zikredilmektedir.²⁴ Yine İbnü'l-Cezerî'nin yarım eliflik bir ölçülendirmeyi tercih etmesi de med harfinin fazlaca uzatılması gerektiğine delalet etmektedir.²⁵ Ayrıca Kur'ân ve tecvîd ilminde mahir olan okuyucuların kıraatlerini incelediğimizde harf-i meddi en az iki hareke miktarı uzattıkları anlaşılmaktadır.²⁶

Üç elif ekolü ile beş elif ekolünün ortaya çıkmasının sebebi de elif miktarındaki ihtilafıdır. Zira her iki ekol, kasr mertebesinde 1 elif miktarını baz alırken fer'î med mertebelerinde (tevessut ve tûl) üç elif ekolü, birer elif ilave ederek ölçülendirmiş, beş elif ekolü ise kasr ve tevessut arasına bir mertebe (füveyku'l-kasr), tevessut ve tûl arasına da bir mertebe (füveyku't-tevessut) ekleyerek ölçülendirme yaptıklarından her mertebede yarım eliflik ilaveyle uzatma yapmışlardır.²⁷ Söz konusu ihtilafın bertaraf edilmesine yönelik olarak İbnü'l-Cezerî, med mertebelerinin yedi mertebeye kadar çıkarıldığını beyan ettikten sonra bu mertebelerin elif ile ölçülendirilmesindeki farklı görüşlerin gerçek manada farklı bir görüş olmadığını, aslen aynı şeyi ifade ettiklerini belirtmektedir. Nitekim o, bu hususta net olarak bilinen şeyin; en alt mertebenin kasır olduğu, bu mertebeye yapılan en küçük ilâve ile bir üst mertebenin oluşacağı meselesi olduğunu aktarmaktadır.²⁸ Bu bilgilere göre, üç elif ve beş elif ekolündeki asgarî ve azamî uzatma miktarları (kasr ve tûl ölçüleri) aynı olmakla birlikte füveyku'l-kasr, tevessut ve füveyku't-tevessut mertebelerindeki elif miktarlarında ihtilaf bulunduğu anlaşılmaktadır. Netice itibarıyla elif miktarı yöntemi, aslî med miktarı olan kasr mertebesi başta olmak üzere medlerin uzatılma ölçülerini tayin etmede yetersiz kalmıştır. Bu müşkül durumu çözüme kavuşturmak isteyen tecvîd uleması, yeni bir yöntem olarak iki hareke miktarı yöntemini ortaya koymuşlardır.

1.2. İki Hareke Miktarı Yöntemi

iki hareke miktarından maksat, harekeli olan iki harfin telaffuzu esnasında geçen zaman dilimidir.²⁹ Med ölçüsü olarak “iki hareke” tabirinin, “Elif Miktarı” yönteminin tam olarak med zamanını belirlemede yeterli olmadığı görüldükten sonra ortaya çıktığını söylemek

²³ Ebü'l-Hayr Şemsüddin Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Ali b. Yûsuf el-Cezerî, *en-Neşr fi'l-kırâeti'l-aşr* (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, ts.), 1/326-327.

²⁴ el-Gâzî, *el-Vâfi*, 114; Mersafi, *Hidâyetü'l-kârî*, 274; Feryal Zekerıyyâ el-'Abd, *el-Mizân*, 169-170.

²⁵ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 326.

²⁶ Kur'an Mektebi, “Ayetele Kursi Fatih Çollak”, *You Tube* (21 Temmuz 2022), 00:08-02:11; İgraamedia, “Eymen Rüşdi Süveyd”, *Youtube* (06 Nisan 2024), 01:40-07:10.

²⁷ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 1/324-326.

²⁸ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 1/324-326, 327.

²⁹ Mersafi, *Hidâyetü'l-kârî*, 274; Feryal Zekerıyyâ el-'Abd, *el-Mizân*, 169-170.

mümkündür. Nitekim yukarıda izah edildiği gibi elif miktarı, uzatma zamanını tam ve net olarak belirleyici bir yöntem olamamıştır. Bu sebeple tecvîd âlimleri, elif miktarını, herekelerin telaffuzuyla izah etme gereği hissetmişlerdir.³⁰ Bu arayış sonunda “Hareke Miktarı Yöntemi” tayin edildiği görülmektedir. Zira genellikle tecvîd eserlerinde medd-i aslînin miktarı izah edilirken “İki hareke miktarı uzatılır.” ifadesine yer verilmiştir.³¹ Ancak bu yöntemin de uzatma ölçüsünü net olarak ortaya koyduğunu söylemek zordur. Çünkü iki harekeyle kastedilen şey hususunda da ihtilaf vardır. Mekkî b. Ebû Tâlib başta olmak üzere bazı âlimler, iki harekeden maksadın önündeki harf ile birlikte med harfini telaffuz etmek olduğunu ifade etmişlerdir. Örneğin; ل/بê ifadesinde iki harekeden maksat, benin telaffuzu ve sonraki elifin telaffuzudur. Böyle olunca iki harekeden maksat, “tek hareke miktarı uzatmak” anlamını ifade etmektedir.³² Muhtemelen Sehâvî'nin (ö. 643/1245), Şâtıbiyye şerhinde, meddin harfle eş değerde olduğunu zikretmesi de bu düşünceden kaynaklanmaktadır.³³ Bu ihtilafı durum, fer'î medlerdeki mertebelerde de karışıklığa sebep olmaktadır. Çünkü fer'î medlerde sadece med harfinin uzatılması söz konusudur. Önünde başka bir harf olmadığı için iki hareke miktarı, sadece med harfinin uzatılma ölçüsü olacaktır. Netice itibarıyla medd-i aslîde bir hareke miktarı uzatılacak, medd-i fer'îde ise iki hareke miktarı uzatma yapılması gerekecektir. Bu usul, kasr, tevessut ve tûl mertebelerinin ölçülerinin belirlenmesinde de karışıklığa sebep olmaktadır. Yani elif miktarında, aslî med stabil kalabilmiş, fer'î medlerde bir karışıklık olmuş iken iki hareke miktarında ise fer'î medler stabil kalmış, aslî meddin miktarında karışıklık olmuştur. Sonraki dönemde bu karışıklığı önlemek maksadıyla İbnü'l-Cezerî'nin med mertebeleriyle ilgili tavrı dikkate alınmış ve müşafehe yoluyla her bir mertebede bir birim artırılarak medler uzatılmıştır.³⁴

1.3. Parmak Miktarı Yöntemi

Parmakla ölçülendirme usulü, uzunluk veya zaman cinsinden ölçülendirmeyi ifade etmek maksadıyla Hz. Peygamber'in de kullandığı bir yöntemdir. Zira o, işaret parmağıyla orta parmağını birleşik olarak göstererek; “Yetime sahip çıkan ile Ben (s.a.v.), cennette şu gibiyiz.”³⁵ buyurarak aralarında mesafe olmayacağını, yan yana olacaklarını belirtmiştir. Yine kıyamet vaktinin yakınlığını ifade etmek maksadıyla “Benim peygamber olarak gönderilmem ile kıyamet vakti arası şu kadardır.”³⁶ buyurarak işaret parmağıyla orta

³⁰ Cüreysî, *Nihâyetü'l-kavli'l-müfîd*, 173; Ebü'l-Hasen Alemüddîn Alî b. Muhammed b. Abdissamed es-Şehâvî, *Fethu'l-vesîd fî şerhi'l-Kasîd Şerhu's-Şâtıbiyye* (Riyad: Mektebetü Rüşd, ts.) 1/270.

³¹ Gamrînî, *es-Seğru'l-bêsim*, 46.

³² Gamrînî, *es-Seğru'l-bêsim*, 46; Cüreysî, *Nihâyetü'l-kavli'l-müfîd*, 173.

³³ Sehâvî, *Fethu'l-vesîd*, 1/270.

³⁴ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 1/324-326, 327.

³⁵ Ebû İsmâ Muhammed b. İsmâ b. Sevre Yezîd et-Tirmizî, *Süneni Tirmizî* (Riyad: Beytü'l-Efkârî'd-Düveliyeye, ts.), “Kitâbü'l-bir ve's-sîle” 14.

³⁶ Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm el-Cu'fî el-Buhârî, *el-Câmi'u'l-müsnedü's-sahîhu'l-muhtasar min umûri Resûlillâh şallallahü 'aleyhi ve sellem ve sünenihî ve eyyâmih* (Beyrut: Dâru'l-Fikr, ts.), “Kitâbü't-Talâk”, 26.

parmak arasındaki büyüklük farkı kadarki ölçüyü örnek olarak vermiştir. Muhtemelen bu ve benzeri uygulamalardan ilham alınarak “Parmak Miktarı Yöntemi” oluşturulmuştur. Tecvîd ilmi açısından incelediğimizde; bu yöntemin son dönemde oluşturulmuş yeni bir usul olduğunu söylemek mümkündür. Zira araştırmamıza göre klasik tecvîd eserlerinde bu yöntemden bahsedilmemiştir. Burada şunu da ifade etmek gerekir ki, İbnü'l-Cezerî, *Müncidü'l-mukriîn* isimli eserinde kıraat hocasının niteliklerini aktarırken “parmakla med, vakıf ve vasla işaret etme” hususuna değinmiştir.³⁷ İlgili eserdeki husus, etraflıca tahlil edildiğinde bu durumun, öğrencinin okuduğu ayet metnine dikkatini toplamasını hedeflemek maksadıyla yapılan bir işaret olduğu anlaşıldığından söz konusu yöntemle ilgili olmadığını söylemek gerekmektedir. Son dönemdeki tecvîd âlimleri, muhtemelen “iki Hareke Miktarı” yöntemi de tam ölçüyü veremediğinden veya somut bir ölçü yöntemi ortaya koyarak meselenin halline vesile olmak maksadıyla “Parmak Miktarı Yöntemi”ni oluşturmuşlardır. Ancak bu yöntemle de med miktarlarında birliktelik sağlanamadığı anlaşılmaktadır. Nitekim bu yöntemde üç ayrı belirleme usulünün olduğu dikkati çekmektedir. Birincisi, parmakla bir, iki şekilde sayacak kadar ki vakittir. İkincisi, parmakları normal bir şekilde kapatıp açacak kadarki vakittir. Üçüncüsü, eli düz bir zemin üzerine avuç içi yere gelecek şekilde koyup işaret parmağını normal bir hızla yukarı kaldırırken geçen zaman dilimine göre belirlenen ölçüdür.³⁸ Son dönemde ülkemizde tecvîd ilmi denildiğinde genellikle ilk akla gelen ve Kur’ân öğretimi verilen yerlerde okutulan bir eser olan *Karabaş Tecvîdi*’inde de bu husus, “parmak kaldırarak kadar” şeklinde tabir edilmiştir.³⁹ Netice itibarıyla bu yöntem de kişiden kişiye değişebilecek öznel bir durumdur. Zira parmak hareketlerindeki hız, herkeste aynı seviyede olmadığından ve bu yöntemde üç ayrı uygulama usulü olduğu için söz konusu bu yöntemle ölçü belirlemede birliktelik sağlanması zordur.

1.4. Saniye Miktarı Yöntemi

Çalışmanın odağı mesabesinde olan bu bölümde, yukarıda bahsedilen ölçülendirme yöntemlerini izah sadedinde yeni bir yöntem denemesi tavsiye edilecektir. Zaman tayininin med ve gunne miktarları gibi kısa anları belirleyecek kadar gelişmediği dönemlerde yukarıdaki söz konusu ölçülendirme yöntemlerinin kullanıldığını izah etmiştik. Bu yöntemler, özünde med ve gunne zamanlarını tayin etmek için oluşturulmuştur. Günümüzde ise zaman tayini saat ve alt birimleri olan dakika, saniye, salise gibi ölçülerle yapılmaktadır. Bundan dolayı tecvîd ilmindeki önemli konulardan olan med ve gunne miktarlarının doğru tespiti için bu çalışmada “Saniye Miktarı Yöntemi” tavsiye edilmiştir.

³⁷ Ebü'l-Hayr Şemsüddin Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Alî b. Yûsuf el-Cezerî, *Müncidü'l-mukriîn ve mürsidü't-tâlibîn* (Kahire: Dâru'l-Âfâki'l-Arabiyye, 2010), 49.

³⁸ Taşköprizâde, *Şerhu'l-mukaddimetü'l-Cezerîyye*, 218-219; Ferdân, *ed-Dürü'n-nazîd fi ilmi't-tecvîd*, 35; Muhaysin, *er-Râid*, 24; Gavsânî, *İlmü't-tecvîd*, 47; Mersafî, *Hidâyetü'l-karî*, 274; Aliyyullâh b. Alî Ebu'l-Vefâ, *el-Kavlü's-sedîd fi ilmi't-tecvîd* (Kuveyt: Mektebetü İbn Kesîr, 2003), 106; 'Atiyye Kâbil Nasr, *Gâyetü'l-mürîd fi ilmi't-tecvîd* (Riyad, Müdiratü'l-Âmme li'l-Matbûât, 1994), 92.

³⁹ Muhammed Karabâşî, *Karabaş Tecvîdi* (Osmanlıca Tıpkı Basım) (İstanbul: Fazilet Neşriyat, 2017), 2.

Net olarak ifade etmek gerekirse, bu yöntemin tavsiye edilmesinin sebebi, erken dönemden itibaren kurrâ ve tecvîd âlimlerinin ölçülendirme için gözettikleri hedef olan; Kur'ân'daki med ve gunne ölçülerini lahne düşmeden telaffuz etmektir. Zaten geçmiş ulema döneminde saat ve saniye sistemi mevcut ve yaygın olsaydı somut bir yöntem olması ve kolay icra edilebilmesi gibi sebeplerden dolayı muhtemelen onlar da saniye cinsinden bir ölçülendirmeyi tavsiye ederlerdi. Nitekim fıkıh ilmi başta olmak üzere birçok ilim dalında zaman tayini yıl, ay, gün ve güneşin gün içerisindeki hareketleri üzerinden bir ölçülendirmeyle yapılmıştır. Ancak saat, dakika ve saniye o dönemlerde daha kullanımda olmadığından söz konusu ölçüler arasında yer almamaktadır. Örneğin; misafir için abdestte ayakları mesh etme müddeti, geçmişte 3 gün 3 gece olarak tayin edilmişken günümüzde bu tayin için 72 saat miktarı zikredilmektedir.⁴⁰ Bu sebeple fıkıh ilminde olduğu gibi tecvîd ilmindeki ölçülerin de güncel ölçü birimlerinden olan saniye cinsinden belirlenerek söz konusu konuların daha iyi anlaşılması temin edilebileceği gibi Kur'ân okuyuşunda da birliktelik sağlanabilecektir.

Medd-i tabiî'nin uzatılma mertebesi olarak genelde kurrâ, iki harekelik miktarı öngörmüşlerdir. Buradaki iki harekelik miktardan maksadın, üstün, esre veya ötre harekeli olan her hangi bir harfi iki kez söyleyecek kadar ki vakit olduğu ifade edilmiştir.⁴¹ Örneğin; üstün harekeli bê (ب) harfinin iki kez telaffuz edilmesi esnasında geçen zaman dilimi medd-i tabiî'nin uzatılabileceği zaman dilimidir. İbnü'l-Cezerî bu durumu, Ebü'l-Abbâs el-Hâbü'rî'den (ö. 690/1291) naklen, şu şekilde izah etmektedir: “Eğer harf-i meddin akabinde hemze veya sükûn yoksa elif'te iki üstün; yâ'da iki esre; vâv'da iki ötre miktarı uzatma yapılır.”⁴² Burada önemli olan iki husus vardır. Birincisi yukarıda zikredilen örnekteki bê (ب) harfini “bebe” şeklinde değil de “be, be” şeklinde telaffuz edilmesi gerektiği meselesidir. Diğer bir husus ise telaffuz hızının zikredilmemiş oluşudur. Muhtemelen yavaş bir şekilde konuşma hızının (Tertîl usulü) tercih edilmesi öngörülmüştür. Zira konuşma hızı, kişiden kişiye değişen bir durum olduğu için her okuyucu kendine göre zaman belirleyebilecektir. Bu durum da genellikle med mertebelerinde karışıklık oluşturmaktadır. Bu hususu, tecvîd âlimleri tekraren dile getirmişlerdir. Ancak onlar, her okuyucunun kendisinin belirlemesi yönünde bir tercihte bulunmuşlardır.⁴³ Bundan dolayı söz konusu mertebelerde birlikteliğin sağlanması, en azından karışıklığın ortadan kaldırılması maksadıyla ortalama bir zaman dilimi tayin etmenin yerinde olacağı kanaatindeyiz. İki hareke veya iki harfin telaffuzu esnasında geçen zaman, ortalama 1 saniye kadar

⁴⁰ Lütfi Şentürk – Seyfettin Yazıcı, *İslam İlmihali* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2003), 113; Hayrettin Karaman, vd., *İlmihal* (Ankara: TDV yayınları, 2005), 1/203.

⁴¹ Mersafî, *Hidâyetü'l-kârî*, 274; Feryal Zekeriyâ el-'Abd, *el-Mizân*, 169-170.

⁴² Ebü'l-Hayr Şemsüddin Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Alî b. Yûsuf el-Cezerî, *Gâyetü'n-nihâye fi esmâ'i ricâli'l-kırâ'ât 'uli'r-rivâye* (Kahire: Dâru'l-Lü'lü', 2017), 1/73; Cüreysî, *Nihâyetü'l-kavli'l-müfid*, 173.

⁴³ Mersafî, *Hidâyetü'l-kârî*, 274; Feryal Zekeriyâ el-'Abd, *el-Mizân fi ahkâmi tecvîdi'l-Kur'an*, 169-170; Cüreysî, *Nihâyetü'l-kavli'l-müfid*, 173; Sehâvî, *Fethu'l-vesîd*, 1/270.

olmaktadır. Bu sebeple “bir elif miktarı uzatma”, hükmünün “bir saniye uzatma” olarak güncel zaman dilimine göre tayininin yapılması mümkündür. Bu husus, bazı Arapça portallarda tartışıldığı gibi⁴⁴ ülkemizde son dönemde yazılmış olan bazı tecvîd eserlerinde de yer almıştır.⁴⁵ Genellikle Mekkî b. Ebî Tâlib’den bil itibar oluşan geleneksel yöntemlerin dışına çıkmaktan kaçınılmış olsa da son dönem tecvîd âlimlerinin parmak miktarı yöntemini de ortaya koymaları⁴⁶ daha başka yöntemlerin oluşturulabileceğini göstermektedir. Bu çalışmada da yeni bir yöntem olarak “Saniye Miktarı Yöntemi” tavsiye edilmiştir.

Saniye miktarı yönteminin de takribî bir zaman belirlemek için oluşturulduğunu zikretmek gerekmektedir. Zira geride izah edildiği gibi çeşitli sebeplerden ötürü tecvîd ilmindeki ölçüler için net bir zaman tayini mümkün görünmemektedir. Bu yöntemde de 1 saniyelik bir zaman ölçüsü, med ve gunne miktarı için biraz az bir ölçü olabilir. Hem takribî bir zaman tayini oluşturmak hem de 1,3 saniye (75 salise), 1,5 saniye (90 salise) gibi bir ölçü belirleyerek karışıklığa sebep olmamak için 1 saniye miktarı olarak ölçülendirilme tavsiye edilmiştir. Bu sebeple söz konusu ölçüler için 1 saniye biraz az bir miktar iken 2 saniye ise fazla olabilmektedir. Netice itibarıyla takribî bir ölçülendirme elde etmeye imkân sağladığından ve herkes için ortak bir med ve gunne değeri ortaya koymaya vesile olduğundan dolayı söz konusu tecvîd kuralları saniye miktarı yöntemine göre ölçülendirilerek telaffuz edilebilir. Bu sebeple çalışmanın bu aşamasından sonra tecvîdtecvîd ilmindeki ölçülendirmeler için önceki üç yönteme ilave olarak saniye miktarı yöntemi de kullanılacaktır.

2. Tecvîd İlminde Medler ve Mertebeleri

Tecvîd ilminde, miktar ve mertebeleri itibarıyla medler aslî ve fer’î olarak iki kısma ayrılmaktadır. Aslî med, uzatma miktarı kelimenin aslî yapısında bulunan meddir ki buna medd-i tabîî denilir. Fer’î medler ise uzatma miktarları aslî medden fazla olup bazı parametrelere göre uzatılma miktarları değişebilmektedir.⁴⁷ Nitekim bu tür medler, vacip-caiz olma durumları, rivâyet-dirâyete dayalı olmaları, sebab-i meddin mevkii gibi bazı parametrelerden dolayı 1 elif ile 5 elif arasında farklı şekilde uzatılabilmektedirler.⁴⁸

Med mertebelerinden maksat, Kur’ân okuyuş usullerinden olan kasr, tevessut ve tûl uygulamalarında tatbik edilen miktarlardır. Bazı âlimler, bu usulleri beş mertebeye çıkararak; kasr, füveyku’l-kasr, tevessut, füveyku’t-tevessut ve tûl şeklinde

⁴⁴ Örnek olarak bk., Müntediyât, “Mâ mikdâru’l-hareke fi’t-tilâve” (Erişim 20 Nisan 2024).

⁴⁵ Alican Dağdeviren, *Kur’an Okuma Sanatı Tecvîd* (İstanbul: Işık Akademisi Yayınları, 2009), 70.

⁴⁶ Muhammed Karabâşî, *Karabâş Tecvîdi*, 2.

⁴⁷ Muhammed es-Sâdık Gamhâvî, *el-Burhân fi tecvîdi’l-Kur’an* (Kahire: Mektebetü’l-Kuds, 2010), 70-71.

⁴⁸ Hüzelî, *el-Kâmil*, 93.

bölümlemişlerdir.⁴⁹ Çalışmanın bu bölümünde söz konusu iki med çeşidi ve miktarlarının ölçülendirilmesiyle ilgili bilgi verilecektir.

2.1. el-Meddü'l-Aslî

Miktar itibarıyla birinci sıradaki med, medd-i aslîdir. Medd-i aslîden maksat, medd-i tabîî, medd-i zâtîdir. Kelimenin aslî yapısında bulunan bir uzatma olduğundan aslî, tabîî ve zâtî isimleri verilmiştir.⁵⁰ İstilahta ise sadece harf-i med ile meydana gelen, sebeb-i med bulunmayan uzatmaya medd-i tabîî denilmektedir.⁵¹ Tecvîd âlimlerinin aslî med ölçüsü olarak (medd-i tabîî) iki hareketlik bir süre kadar uzatma hususunda ittifak halinde olduklarını söylemek mümkündür.⁵² Ayrıca iki harekeden az veya çok uzatılmasının mekruh veya haram olduğu da zikredilmiştir.⁵³ Nitekim bu hususta Cüreysî, 1 elif miktarı uzatılmasının gerekli olduğunu, daha az veya çok uzatılmasının haram olduğunu belirtmiştir. Yine o, medd-i aslîyi çok uzatan bazı imam-hatip ve müezzin-kayımları eleştirmiş ve onların okuyuşuna onay veren kurrâyı da cahillikle itham etmiştir.⁵⁴ Yukarıda izah edildiği gibi medd-i aslînin bu ölçüsünü belirlemede elif miktarı, hareke miktarı ve parmak miktarı yöntemleri kullanılmıştır.

Medd-i aslîde med miktarı, kasr ile ifade edilmektedir.⁵⁵ Buradaki kasr ise 1 elif, 2 hareke veya 1 parmak miktarı okumayı ifade etmektedir ki biz buna 1 saniyelik okumayı da ekleyeceğiz. Bu sayede Kur'ân öğrenim ve öğretiminde medd-i aslî/meddi tabîînin miktarı “bir saniyelik uzatma” olarak zikrederek zihinde daha somut bir med ölçüsü oluşacaktır. Zira okuyucu, saate bakarak bu bir saniyelik med ölçüsünü ayarlayabilecek ve meleke kazandığında saate ihtiyaç duymadan bir saniyelik ölçü kadar uzatabilecektir.

Tablo 1. Medd-i Aslî'nin Yöntemlere Göre Uzatılma Ölçüleri.

Kasr	Elif Miktarı Yöntemi	Hareke Miktarı Yöntemi	Parmak Miktarı Yöntemi	Saniye Miktarı Yöntemi
	1 Elif	2 Hareke	1 Parmak	1 Saniye

2.2. el-Meddü'l-Fer'î

Medd-i fer'îden maksat, meddi tabiinin dışında kalan diğer beş meddir ki bunlar, medd-i muttasıl, medd-i munfasıl, medd-i lâzım, medd-i ârız ve medd-i liyn konularıdır.⁵⁶ Bunlar için fer'î med tabirinin kullanılması, aslî med olan meddi tabîî konusunun belirginleşmesini

⁴⁹ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 1/322.

⁵⁰ Cüreysî, *Nihâyetü'l-kavli'l-müfid*, 173; Abdulazîz b. Abdilfettâh el-Kârî, *Kavâidi ilmi't-tecvîd alâ rivâyeti Hafs an Âsum b. Ebi'n-Nücâd* (Medine: Mektebetü'd-Dâr Bi'l-Medîneti'l-Münevvera, ts.), 96

⁵¹ Ahmed Hicâzî el-Fakîhî, *el-Kavlü's-sedîd fî ahkâmi't-tecvîd* (Mekke: en-Nahzatü'l-Cedîde, 1986), 30.

⁵² Gamrînî, *es-Seğru'l-bêsim*, 46.

⁵³ Gamhâvî, *el-Burhân fî tecvîdi'l-Kur'an*, 70.

⁵⁴ Cüreysî, *Nihâyetü'l-kavli'l-müfid*, 173.

⁵⁵ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 1/322.

⁵⁶ Mekkî b. Ebû Tâlib, *Temkînü'l-med*, 30-41.

hamildir. Bu sebeple aslında medd-i lâzım ve medd-i muttasıl gibi vacip uzatmalardaki med miktarları da aslî unsurdur. Bundan dolayı fer’î med ölçüsü olarak aslî meddin katlarının kastedildiğini (dört hareke, altı hareke) söylemek mümkündür.⁵⁷

Fer’î medlerde uzatma mertebeleri ve miktarları ihtilaflı bir meseledir. Bu durum, meddin vacip-caiz olmasıyla ilgili olduğu gibi mertebeler için tayin edilen ölçülerin farklı olmasından da kaynaklanmaktadır.⁵⁸ Yine medd-i fer’î ile ilgili olan “beş elif miktarı” ve “üç elif miktarı” şeklindeki ihtilafın kaynağında da muhtemelen med mertebelerinin takribi olarak tayini meselesi yer almaktadır. Nitekim tecvîd âlimleri med ölçüsünde müşâfehe/edâ-sema’ yöntemini asıl kabul ettiklerinden med ölçüleriyle ilgili olarak da fem-i muhsin⁵⁹ bir Kur’ân okuyucusundan öğrenimi esas almışlardır.⁶⁰ Bununla birlikte söz konusu fer’î medlerde ölçülendirme şu mertebeler üzerinden yapılmıştır; Kasr, füveyku’l-kasr, tevessut, füveyku’t-tevessut, tûl. Söz konusu mertebelerin üçü (Kasr, tevessut, tûl) aslî mertebeler olarak tellakki edilir ki aynı zamanda buna “mertebeteyn tarîki” denilmektedir. Yine bu aslî mertebelere ilave edilen iki mertebe için de fer’î mertebeler terimi kullanılmış olup bu mertebelerin ilave edildiği usule merâtib-i erbe’a tariki denilmektedir.⁶¹ Mertebeteyn tarikinde 1 elif, 2 harekeye eşit kabul edilirken meratib-i erbe’a tarikinde 1 elif, 1 harekeye eşit sayılmaktadır.

Medd-i aslîde izah edildiği gibi kasr mertebesinin ölçüsü, 1 elif, 2 hareke, 1 parmak veya 1 saniyelik bir zaman dilimini kapsamaktadır. Bu sebeple kasr, aslî meddin miktarı olarak kabul edilmektedir.⁶² Bu mertebenin iki katı tevassut mertebesini oluştururken, üç katı da tûl mertebesini meydana getirmektedir.⁶³ Ancak bazı kurrâ, söz konusu mertebeler arasına iki mertebe daha ilave etmişlerdir. Nitekim kasr ile tevessut arasına füveyku’l-kasr mertebesi ilave edilmiş, tevessut ile tûl arasına ise füveyku’t-tevessut mertebesi eklenmiştir.⁶⁴ Bu durum, med ölçülerini tayin etmede ihtilafa sebep olsa da en nihayetinde kasrın bir katı kadar ölçünün füveyku’l-kasr mertebesi olduğu, tevessutun bir katı kadar ölçünün ise füveyku’t-tevessut mertebesini meydana getirdiği ifade edilmiştir.⁶⁵

⁵⁷ Hüzeli, *el-Kâmil*, 93.

⁵⁸ İbnü’l-Cezerî, *en-Neşr*, 321-334; Gamhâvî, *el-Burhân fî tecvîdi’l-Kur’an*, 72-74.

⁵⁹ Fem-i Muhsin, Kur’an’ı Hz. Peygamber’den nakledildiği şekilde kurallarına riayet ederek okuyan kişi demektir. bk., Fetullah Bakırcı, *Kur’an Kıraatinde Fem-i Muhsin Kavramı* (İstanbul: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020), 15-16.

⁶⁰ İbnü’l-Cezerî, *Gâyetü’n-nihâye*, 1,73

⁶¹ Hüzeli, *el-Kâmil*, 92-93.

⁶² Cüreysî, *Nihâyetü’l-kavli’l-müfid*, 173.

⁶³ M. Atilla Akdemir, “Kıraat İlmî Eğitim-Öğretiminde Med Mertebeleri ve Ölçüleri Bağlamında Oluşan Ekoller”, *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 45 (2018), 15-50.

⁶⁴ İbnü’l-Cezerî, bu mertebeleri “fevku’l-kasri kalîlen” ve “fevku’t-tevessuti kalîlen” şeklinde isimlendirmektedir. bk, İbnü’l-Cezerî, *en-Neşr*, 1/322.

⁶⁵ Akdemir, “Kıraat İlmî Eğitim-Öğretiminde Med Mertebeleri”, 15-50.

Netice itibarıyla; fer'î medlerin ölçülendirmesi hususunda üç elif ekolü, her mertebede 1 eliflik ölçülendirme için 2 hareketlik birim takdir ederken beş elif ekolü, her mertebeye için 1 harekeyle eş değerde olan 1 eliflik birim takdir etmiştir. Ancak kasr mertebesi, her iki ekolde de 2 hareketlik bir ölçüyü ifade etmektedir. Diğer mertebelere yapılan ilavelerde söz konusu ihtilaf mevcuttur. Fer'î medlerdeki ortak nokta, asgarî 2 hareketlik azamî ise 6 hareketlik bir ölçüye göre tayin edilmesi meselesidir. İster mertebeteyn isterse merâtib-i erbe'a tarikinde olsun söz konusu yöntemlere göre tevessut, 4 hareketlik yani 2 saniyelik bir ölçüyü ifade etmektedir. Tûl ise 6 hareketlik yani 3 saniyelik bir ölçülendirmeye tekabül etmektedir. Bu bilgiler ışığında; fer'î medlerdeki ölçülendirmenin aşağıdaki tabloya göre uygulanabileceği anlaşılmaktadır.

Tablo 2. Medd-i Fer'înin Yöntemlere Göre Uzatılma Ölçüleri.

Mertebeler	Üç Elif Tariki				Beş Elif Tariki			
Kasr	1 Elif	2 Hareke	1 Parmak	1 Saniye	1 Elif	2 Hareke	1 Parmak	1 Saniye
Füveyku'l-Kasr					2 Elif	3 Hareke	1,5 Parmak	1,5 Saniye
Teveessut	2 Elif	4 Hareke	2 Parmak	2 Saniye	3 Elif	4 Hareke	2 Parmak	2 Saniye
Füveyku't-Teveessut					4 Elif	5 Hareke	2,5 Parmak	2,5 Saniye
Tûl	3 Elif	6 Hareke	3 Parmak	3 Saniye	5 Elif	6 Hareke	3 Parmak	3 Saniye

3. Tilâvet Çeşitleri Açısından Fer'î Med Ölçüleri

Bu meseleye, fer'î medlerdeki uzatma miktarlarını belirlemenin çok zor hatta mümkün olmayacağına delil olarak sunulan Mekkî b. Ebû Tâlib'in "Kurrânın med uygulamaları ve medleri uzatmaları yavaş ve hızlı okuyuşlarına göredir (değişir). Yavaş bir şekilde med yapan ile hızlı okuyanın meddi aynı değildir"⁶⁶ sözüyle başlamak istiyoruz. Zira bu ifadeye istinaden, medler için bir ölçü tayinin zor olduğu vurgulanmaktadır. Ancak Mekkî b. Ebû Tâlib'in ifadesi dikkatlice irdelendiğinde ölçü tayinin zor olmasının yanı sıra kişinin konuşma hızı ile tertil, tedvir ve hadr tariklerinde med mertebelerinin farklılığından kaynaklı olarak takribî bir ölçü belirlenmesinin mümkün olacağını vurguladığı anlaşılmaktadır. Nitekim Mekkî b. Ebû Tâlib, mezkûr ifadesinin devamında med miktarı için takribî bir ölçünün mümkün olacağını zikretmektedir.⁶⁷ Yine tecvîd âlimlerinin yukarıda

⁶⁶ Mekkî b. Ebû Tâlib, *Temkînü'l-med*, 36; Ebû Muhammed Mekkî b. Ebû Tâlib Hammûş b. Muhammed el-Kaysî, *el-Keşf 'an vücûhi'l-krâeti's-seb' ve 'ilelihâ ve huccehâ* (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1984), 57-58.

⁶⁷ Mekkî b. Ebû Tâlib, *Temkînü'l-med*, 36. Mekkî b. Ebû Tâlib, *el-Keşf 'an vücûhi'l-krâeti's-seb' ve 'ilelihâ ve*

zikredilen ölçü yöntemlerini ortaya çıkarıp tatbik ettirmeleri de med ve gunne miktarlarının hız ve zaman itibarıyla takribi olarak belirlenmesi için çeşitli yöntemlerin oluşturulabileceğini göstermektedir. Bundan dolayı medlerdeki ölçülendirme için asıl olan mesele, telaffuz hızını dikkate alarak takribi bir miktar ortaya koyup Kur’ân okuyucusunu lahinden korumaktır.

Tilâvet çeşitleriyle, Kur’ân’ın okunma hızıyla ilgili olan tahkik/terfîl, tedvir ve hadr okuyuşları kastedilmektedir.⁶⁸ Bu okuyuşlardan biri olan tahkîk, hakka kökünden türemiş bir kelime olduğundan gerekli olmak, bir şeyi gereği gibi yapmak anlamına gelmektedir.⁶⁹ Tecvîd ilminde ise Kur’ân-ı Kerîmi harflerin mahreçlerini ve sıfatlarını gereği gibi icra edip vakıf-ibtida gibi diğer tecvîd kurallarına da azami dikkat ederek okumak anlamına gelmektedir.⁷⁰ İbnü'l-Cezerî, terfîl tarzı okuyuşun İmam Hamza b. Habîb (ö. 156/773) ve İmam Nâfi' b. Abdurrahmân'ın (ö. 169/785) râvîsi olan Verş'in (ö. 197/812) tercih ettiklerini belirtmektedir.⁷¹ Yukarıda zikredilen anlamından ötürü terfîl tarzında, med ve gunne gibi tecvîd kurallarının ölçülerinde de azami miktarlar ön görülmüştür. Bu sebeple yukarıdaki tabloda da belirtilen tûl mertebesinin terfîl tarzında tatbik edilmesi bir kural olarak ortaya konulmuştur.⁷² Tedvîr ise dönmek, etrafını dolanmak, bir şeyi tekrar tekrar yapmak anlamına gelen devr kökünden tef'îl kalıbında masdardır.⁷³ Kur’ân okuyuşunun terfîle nazaran biraz daha çabuk tamamlanması maksadıyla tatbik edilen bir okuyuş tarzı olup İbn Âmir el-Yahsubî (ö. 118/736), İmam Âsım b. Behdele (ö. 127/745), Alî b. Hamza el-Kisâî (ö. 189/805) ve Halef b. Hişâm el-Bezzâr'ın (ö. 229/844) tercih ettiği bir yöntemdir.⁷⁴ Tedvîr tarzı, yukarıdaki tabloda ölçüleri verilen tevessut mertebesiyle okuyuşa denk gelmektedir. Hadr ise lügatte hızlı olmak anlamına gelmektedir.⁷⁵ Kıraat ilminde ise Kur’ân'ın okunmasının caiz olduğu en hızlı tarz olarak ifade edilmektedir.⁷⁶ Hadr tarzında kasr mertebesine göre okuyuş yapılmaktadır. Hadr tarzı, Ebû Ma'bed İbn Kesîr (ö. 120/738), Ebû Ca'fer el-Kârî (ö. 130/747-48), Ebû Amr b. el-Alâ' (ö. 154/771), Ya'kûb el-Hadramî (ö. 205/821) ve Kâlûn'nün (ö. 220/835) tercihleridir.⁷⁷

hucecihâ, 58.

⁶⁸ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 1/205-207.

⁶⁹ Ebû Abdurrahmân el-Halîl b. Ahmed b. Amr b. Temîm el-Ferâhîdî, *Kitâbü'l-'ayn* (Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-İlmiyye, 2003), 1/339.

⁷⁰ İbnü'l-Cezerî, *et-Temhîd*, 59-60.

⁷¹ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 1/205.

⁷² İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 1/206; Sarı, “Med”, 28/289.

⁷³ Halil b. Ahmed, *Kitâbü'l-'ayn*, 2/58-5.

⁷⁴ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 1/207.

⁷⁵ Halil b. Ahmed, *Kitâbü'l-'ayn*, 1/294.

⁷⁶ İsmail Karaçam, *Kur'an-ı Kerîm'in Faziletleri ve Okunma Kâideleri* (İstanbul: M.Ü. İlahiyat Vakfı Yayınları, 2008), 177.

⁷⁷ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 1/207.

Tablo 3. Tilavet Çeşitleri İtibarıyla Medlerin Yöntemlere Göre Uzatılma Ölçüleri.

Tilâvet Çeşidi	Üç Elif Tariki				Beş Elif Tariki			
	3 Elif	6 Hareke	3 Parmak	3 Saniye	5 Elif	6 Hareke	3 Parmak	3 Saniye
Tertîl	3 Elif	6 Hareke	3 Parmak	3 Saniye	5 Elif	6 Hareke	3 Parmak	3 Saniye
Tedvîr	2 Elif	4 Hareke	2 Parmak	2 Saniye	3 Elif	4 Hareke	2 Parmak	2 Saniye
Hadr	1 Elif	2 Hareke	1 Parmak	1 Saniye	1 Elif	2 Hareke	1 Parmak	1 Saniye

4. Tecvîd İlmindeki Miktar Yöntemleri Açısından Gunne

Gunne, burun deliklerinden nefesi vererek konuşmak, genizden konuşmak anlamlarına gelmektedir.⁷⁸ İstilahta ise Kur'ân okurken belirli harflerin öncesindeki nûnu veya mîmi genizden okumayı ifade etmektedir.⁷⁹ Tecvîd ilminde İhfâ-i lisânî, İhfâ-i şefevî, İklâb, İdğâm-ı meal gunne, Teşdîd meal gunne, İdğâm-ı misleyn meal gunne, İdğâm-ı mütecâniseyn meal gunne ve İdğâm-ı şemsiyye meal gunne gibi kuralların tatbiki için uygulanan yöntemdir ki bu kurallardaki ilk nûn ve mîm harflerinin genizden telaffuzunu ifade etmektedir. Kur'ân'da gunne, medler gibi ses ahengi oluşturan etmenlerden biri olup vacip bir uygulamadır, ihmali caiz değildir.⁸⁰ Zira müşâfehe yoluyla Hz. Peygamber'den bize kadar ulaşan Kur'ân'da, yukarıda zikredilen kuralların olduğu kelimeler gunneli olarak telaffuz edilmiş, aksi durum söz konusu olmamıştır.⁸¹

Gunne, uygulama açısından medlere benzetilmiştir.⁸² Gunnenin miktarıyla ilgili olarak; meddi aslîde olduğu gibi 2 hareke miktarı genizden okunması hususunda genel bir kanaat bulunmakla birlikte⁸³ gunnenin hareke miktarıyla ölçülemeyeceğini iddia edenler de olmuştur.⁸⁴ Bununla birlikte tecvîd âlimleri gunnenin miktarını tahkik/tertîl usulünde 2 hareke miktarı olarak ölçülendirmişlerdir. Bu sebeple tertîl tarzındaki okuyuş esnasında 2 saniye kadar gunne yapılabileceğini söylemek mümkündür. Buradan hareketle tedvirde 1 saniye, hadrde ise 0,5 saniye (30 salise) kadar gunne yapılabileceği kanaati hâsıl olmaktadır. Bu ölçülendirmeyi tablo olarak şu şekilde gösterebiliriz:

⁷⁸ Halil b. Ahmed, *Kitâbü'l-'ayn*, 3/294.

⁷⁹ Mahmud b. Ali Besse el-Mısrî, *el-'Amîd fî ilmi't-tecvîd* (İskenderiye: Dâru'l-Akîde, 2004), 34.

⁸⁰ Mehmet Ali Sarı, "Gunne", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV yayınları, 1996), 14/195.

⁸¹ Ebû Amr ed-Dânî, *el-Tahdîd*, 109; el-Fakîhî, *el-Kavlî's-sedîd*, 28.

⁸² Muhammed Sâlih Ulvî Ebû Zeyd, "el-Ğunne ve teşrihu's-savtiyyi fi tilâveti'l-Kur'an", *Câmî'atü Taybe, Külliyyetü'd-Dirâsâtü'l-İslâmiyye ve'l-Arabiyye* 12, 191.

⁸³ Cüreysî, *Nihâyetü'l-kavlî'l-müfîd*, 127; Gamrînî, *es-Seğru'l-bêsim*, 72; Mersafî, *Hidâyetü'l-karî ilâ tecvîdi Kelâmi'l-Bârî*, 181.

⁸⁴ Teacher of tejweed, "Merâtibü'l-ğunen" YouTube (16 Mayıs 2022), 00:08-20:24.

Tablo 4. Gunne'nin Tilâvet Çeşitlerine Göre İcrâ Ölçüleri.

	Tilâvet Çeşidi	Hareke Miktarı Yöntemi	Saniye Miktarı Yöntemi
Gunne	Tertîl	2 Hareke	2 Saniye
	Tedvîr	1 Hareke	1 Saniye
	Hadr	0,5 Hareke	0,5 Saniye

Sonuç

Tecvîd ilmi, Kur'ân'ın Hz. Peygamber'den nakledildiği şekliyle hatasız olarak okunmasını gaye edinmektedir. Bu hedef doğrultusunda, med ve gunne gibi bazı kuralların doğru tatbiki için belirli ölçüler ön görülmüştür. Nitekim Elif Miktarı Yöntemi, Hareke Miktarı Yöntemi ve Parmak Miktarı Yönteminin Kur'ân okurken med ve gunne icrasında hata yapmamak için icat edildiği anlaşılmaktadır. Bununla birlikte bu yöntemlerin net bir zaman tayini ortaya koyamadığı, takribi olarak ölçülendirme yapmak için de yeterli olmadıkları ifade edilmiştir. Zaten Mekki b. Ebi Tâlib başta olmak üzere tecvîd âlimleri, med ve gunne miktarını net olarak sadece Allah'ın bildiğini, bu sebeple takribi bir zaman tayininin mümkün olabileceğini aktarmışlardır.

Erken dönem tecvîd eserlerinde med ve gunne miktarını belirlemek için Elif Miktarı Yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntemde, “Elif” denilecek kadarki vakit, ölçü olarak alınmıştır. Sonraki süreçte bu yöntemin miktar belirleme açısından muğlak kaldığı kanısına varılınca Hareke Miktarı Yöntemi oluşturulmuştur. Bu yöntem, bir önceki yöntem olan Elif Miktarı yöntemini izah sadedinde ortaya konulmuştur. Bu sebeple 1 Elifin 2 Harekeyle eş değerde olduğu ifade edilmiştir. Son dönemde telif edilen tecvîd eserlerinde ise “Parmak Miktarı Yöntemi” tatbik edilmiştir. Bu yöntemde, işaret parmağı kapatılıp açılıncaya kadarki vakit, ölçü olarak tayin edilmiştir. Netice itibarıyla zaman içerisinde med ve gunne miktarlarını belirlemek için söz konusu üç yöntem tatbik edilmiştir.

Muhtemelen zaman birimlerinin dakika, saniye ve salise cinsinden tayininin daha mümkün olmadığı dönemler olmasından kaynaklı olarak med ve gunne miktarı gibi kısa vakitleri tayin için bu tür ölçüler kullanılmamıştır. Zira saniyenin bir zaman dilimi olarak 1967 yılında literatüre girdiğini dikkate aldığımızda söz konusu tecvîd kurallarının miktarını saniye cinsinden belirlemenin bu zamandan sonra gündeme gelebileceği anlaşılmaktadır.

Çalışmada yukarıda zikredilen üç yönetime ilave olarak Saniye Miktarı Yöntemi tavsiye edilmiştir. Bu yöntem de önceki yöntemleri izah sadedindedir. Nitekim 1 Elifin 1 Saniyeyle, 2 Harekenin 1 Saniyeyle, 1 Parmak miktarının da 1 Saniyeyle eş değerde olduğu ifade

edilmiştir. Yine diğer yöntemlerde olduğu gibi saniye miktarı yöntemi de takribi bir zaman tayini ortaya koyarak Kur'ân okuyuşunda birlikteliği sağlayacağı düşünülmektedir. Çalışma neticesinde, İlahiyat ve İslami İlimler Fakülteleri öğrencileri başta olmak üzere Kur'ân öğrenim ve öğretimi aşamasında söz konusu mertebe ve miktarlardaki ölçülendirmenin daha somut bir zaman tayini ile yapılmasının, söz konusu kurallarda lahinden kaçınmaya vesile olacağı ortaya konulmuştur.

Kaynakça | References

- Akdemir, M. Atilla “Kıraat İlmi Eğitim-Öğretiminde Med Mertebeleri ve Ölçüleri Bağlamında Oluşan Ekoller”. *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 45 (2018), 15-50. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/neuifd/issue/38532/401108>
- Aliyyullâh b. Alî Ebu'l-Vefâ. *el-Kavlü's-sedîd fi'lmi't-tecvîd*. Kuveyt: Mektebetü İbn Kesîr, 2003.
- Atiyye Kâbil Nasr. *Ğâyetü'l-mürîd fi'lmi't-tecvîd*. Riyad: Müdürratü'l-Âmme li'l-Matbûât, 1994.
- Bakırcı, Fetullah. *Kur'ân Kıraatinde Fem-i Muhsin Kavramı*. İstanbul: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020. <https://avesis.istanbul.edu.tr/yonetilen-tez/de05a33c-c91c-4d22-b71c-fb95095aff49/kuran-kıraatinde-fem-i-muhsin-kavrami>
- Bennâ, Ahmed b. Muhammed. *İthâfî fudalâi'l-beşer bi'l-kirâati'l-erba'ati 'aşer*. Beyrut: 'Âlemü'l-Kütüb, 1987.
- Besse el-Mısrî, Mahmud b. Ali. *el-'Amîd fi'lmi't-tecvîd*. İskenderiye: Dâru'l-Akîde, 2004.
- Buhari, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm el-Cu'fî, *el-Câmi'u'l-müsnedü's-sahîhu'l-muhtasar min umûri Resûlillâh şallallâhu 'aleyhi ve sellem ve sünenihî ve eyyâmih*. Beyrut: Dâru'l-Fıkr, ts.
- Cüreysî, Muhammed Mekki Nasr. *Nihâyetü'l-kavli'l-müfîd fi'lmi't-tecvîd'l-Kur'ân'î'l-Mecîd*. Kahire: Mektebetü's-Safâ, 1999.
- Çağatay, Neşet. “Eski Çağlardan Bu Yana Zaman Ölçümü ve Takvim”. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 22. (1978), 105-138. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2566680>
- Dağdeviren, Alican. *Kur'ân Okuma Sanatı Tecvid*. İstanbul: Işık Akademi Yayınları, 2009.
- Dânî, Ebû Amr Osmân b. Saîd b. Osmân. *et-Tahdîd fi'l-itkân ve't-tecvîd*. Amman: Dâru Ammâr, 2000.
- Dânî, Ebû Amr Osmân b. Saîd b. Osmân. *Câmi'u'l-beyân fi'l-kirâati's-seb'i*. BEA: Camiatü's-Şarika, 2007.
- Dânî, Ebû Amr Osmân b. Saîd b. Osmân. *et-Teysir fi'l-Kıraati's-seb'*. Kahire: Mektebetü's-Sahâbe, 2008.
- Doğanay, Ahmed. vd. *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2018.
- Ebû Zeyd, Muhammed Sâlih Ulvî. “el-Ğunne ve te'sîruha's-savtiyyi fi tilâveti'l-Kur'ân”, *Câmi'atü Taybe, Külliyyetü'd-Dirâsâti'l-İslâmiyye ve'l-Arabîyye* 12 (2023) 179-222. https://jafd.journals.ekb.eg/article_307071_b515d00aa58c347211009b70d4a77d5b.pdf
- el-Lihyânî, Bêsîm b. Hemdân. “el-Kiyâsü'z-zemeniyyi li'l-gunne ve'l-med fi'l-Kur'ân'î'l-Kerîm”, *Câmi'atü Ümmi'l-Kurâ, Kısmü'd-de' ve ve üsûlü'd-dîn* 13 (2021), 1-5. <https://arabicuniversitycollege.yolasite.com/journal-2021.php>
- el-Mektebetü'l-vakfiyye, “Mêhiyyetü's-sâniye ez-zemeniyye”. Erişim 1 Haziran 2024.

<https://drbabaammi.com/ma>

- Fakîhî, Ahmed Hicâzî. *el-Kavlü's-sedîd fi ahkâmi't-tecvîd*. Mekke: en-Nahzatü'l-Cedîde, 1986.
- Ferdân, Hüseyin Abdulazîz. *ed-Dürü'n-nazîd fi ilmi't-tecvîd*. Bahreyn: Karzakân, 1999.
- Feryal Zekerîyyâ el-'Abd. *el-Mîzân fi ahkâmi tecvîdi'l-Kur'ân*. Mısır: Dâru'l-Îmân, 2005.
- Gamhâvî, Muhammed es-Sâdik. *el-Burhân fi tecvîdi'l-Kur'ân*. Mektebetü'l-Kuds, 2010.
- Gamrînî, Ali Atıyye Ebû Muslih. *es-Seğru'l-bêsim fi kiraeti 'Âsim*. Mekke: el-Mektebetü'l-Mekkiyye, 2004.
- Gavsânî, Yahyâ Abdurrezzâk. *İlmü't-tecvîd, ahkâmü nazariyye ve mülâhazâtü tatbîkiyye*. Dimeşk: Dâru'l-Gavsân li'd-Dirâsâti'l-Kur'âniyye, 2004.
- Gâzî, Abdülfettâf Abdülğanî. *el-Vâfi fi şerhu's-Şatibiyye fi'l-kirâeti'l-aşr*. Medine: Mektebetü's-Sevâdî, 1992.
- Halil b. Ahmed, Ebû Abdirrahmân el-Halîl b. Ahmed b. Amr b. Temîm el-Ferâhîdî. *Kitâbü'l-ayn*. Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-İlmiyye, 2003.
- Hüzelî, Ebü'l-Kâsım Yûsuf b. Alî b. Cübâre. *el-Kâmil fi'l-kiraati'l-aşr ve'l-erbe'îne'z-zâide aleyhâ*. Irak: Müessesetü Sema, 2007.
- İbn Mihrân. Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Mihrân en-Nîsâbü'rî. *el-Mebsûd fi'l-kirâeti'l-aşr*. Şam: Matbû'âtü Mecme'î'l-Lüğati'l-Arabiyye, ts.
- İbnü'l-Cezerî, Ebü'l-Hayr Şemsüddin Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Alî b. Yûsuf. *en-Neşr fi'l-kirâeti'l-aşr*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, ts.
- İbnü'l-Cezerî, Ebü'l-Hayr Şemsüddin Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Alî b. Yûsuf el-Cezerî, *Manzûmetü'l-Cezerî fîmâ yecib 'ale'l-kârî*. Cidde: Dâru Nûru'l-Mektebât, 2006.
- İbnü'l-Cezerî, Ebü'l-Hayr Şemsüddin Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Alî b. Yûsuf el-Cezerî. *Müncidü'l-mukriin ve müşidü't-tâlibîn*. Kahire: Dâru'l-Âfâki'l-Arabiyye, 2010
- İbnü'l-Cezerî, Ebü'l-Hayr Şemsüddin Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Alî b. Yûsuf el-Cezerî. *Nihâyetü'n-nihâye fi esmâ'i ricâli'l-kirâ'ât uli'r-rivâye*. Kahire: Dâru'l-Lü'lü', 2017.
- İbnü'l-Fehâm, Ebü'l-Kâsım Abdurrahmân b. Ebû Bekr Atîk b. Halef el-Kureşî es-Sıkkî. *et-Tecrid li-buğyeti'l-mürîd fi'l-kirâeti's-seb'*. Amman: Dâru Ammâr, 2002.
- Karabâşî, Muhammed. *Karabâş Tecvîdi* (Osmanlıca Tıpkı Basım) (İstanbul: Fazilet Neşriyat, 2017.
- Karaman, Hayrettin, vd., *İlmihal*. Ankara: TDV yayınları, 2005.
- Makdisî, Ebü'l-Kâsım Ebû Muhammed Şihâbüddîn Abdurrahmân b. İsmâîl b. İbrâhîm. *İbrâzü'l-me'ânî fi hurzi'l-emânî*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, ts.
- Mekkî b. Ebî Tâlib, Ebû Muhammed Mekkî b. Ebî Tâlib Hammûş b. Muhammed el-Kaysî. *Temkînü'l-meddi fi âtâ ve âmene ve âdeme ve şibihî*. Kuveyt: Dâru'l-Erkâm, 1984.
- Mekkî b. Ebî Tâlib, Ebû Muhammed Mekkî b. Ebî Tâlib Hammûş b. Muhammed el-Kaysî. *er-Riâye li-tecvîdi'l-kirâe ve tahkîki lafzi't-tilâve*. Amman: Dâru Ammâr, 1996.
- Mekkî b. Ebî Tâlib, Ebû Muhammed Mekkî b. Ebî Tâlib Hammûş b. Muhammed el-Kaysî, *el-Keşşâf an vücûhi'l-kirâeti's-seb' ve 'ilelihâ ve hucejihâ*. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1984.
- Mersafî, Abdülfettâh es-Seyyid Acemî. *Hidâyetü'l-kârî ilâ tecvîdi Kelâmi'l-Bârî*. Medine: Mektebetü Taybe, ts.
- UBS, Uluslararası Birimler Sistemine Dair Yönetmelik. Kanun No. 3516. *Resmî Gazete* 24792, (21

- Haziran 2002), Erişim 08 Ocak 2024.
<https://www.mevzuat.gov.tr/anasayfa/MevzuatFihristDetayIframe?MevzuatTur=7&MevzuatNo=6401&MevzuatTertip=5>
- Muhaysin, Muhammed Sâlim. *er-Râid fi tecvîdi'l-Kur'ân*. Kahire: Dâru Muhaysin, 2002.
- Müntediyât, “Mâ mikdâru'l-hareke fi't-tilâve”. Erişim 20 Nisan 2024. <https://www.tunisia-sat.com/forums/threads/2706454/>
- Sarı, Mehmet Ali “Gunne”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 14/195-196. İstanbul: TDV yayınları, 1996.
- Sarı, Mehmet Ali “Med”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 28/289. Ankara: TDV yayınları, 2003.
- Sehâvî, Ebû'l-Hasen Alemüddîn Alî b. Muhammed b. Abdissamed. *Fethu'l-vesîd fi şerhi'l-Kasîd Şerhu's-Şâtibiyye*. Riyad: Mektebetü Rüşd, ts.
- Şentürk, Lütfi. – Yazıcı, Seyfettin. *İslam İlmihali*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2003.
- Taşköprizâde, İsmâüddin Ahmed b. Mustafa b. Halîl. *Şerhu'l-mukaddimeti'l-Cezerîyye*. Medine: Vizâretü's-şüûnü'l-İslâmiyye, 1421.
- Taşköprizâde, İsmâüddin Ahmed b. Mustafa b. Halîl. *Şerhu'l-mukaddimeti'l-Cezerîyye*. Medine: Vizâretü's-şüûnü'l-İslâmiyye, 1421.
- Tetik, İbrahim. “Tecvîd İlminin Tarihsel Gelişimi”. *Tarihten Günümüze Kıraat İlmi: Uluslararası II. Kıraat Sempozyumu*. ed. Huriye Martı. 613-664. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2021. https://isamveri.org/pdfdrG01110/2021/2021_TETIKI.pdf
- Tirmizi, Ebû İsa Muhammed b. İsa b. Sevre (Yezîd) et-Tirmizî. *Süneni Tirmizî*. Riyad: Beytü'l-Efkârî'd-Düveliyye, ts.
- İgraamedia, “Elğunnetü ve esâlbihâ”. *Youtube*. Yayın Tarihi 02 Mart 2024. https://www.youtube.com/watch?v=tzvzF_RYNrI
- İgraamedia, “Eymen Rüşdi Süveyd”. *Youtube*. Yayın Tarihi 06 Nisan 2024. <https://www.youtube.com/watch?v=pQaaaH0mZ2A>
- Kudb, Safâ. “Keyfiyyetü zabti'l-müdûd”. *YouTube*. 5 Kasım 2022. <https://www.youtube.com/watch?v=W0fVbUux2Q0>
- Ömer, Neyyire. “Kıyâsü ezmineti'l-müdûd”. *YouTube*. 20 Ağustos 2021. https://www.youtube.com/watch?v=SH08vcs_rkc
- Kur'an Mektebi, “Ayetel Kursi Fatih Çollak”. *YouTube*. 21 Temmuz 2022. <https://www.youtube.com/watch?v=0Ss53htjq70>
- Teacher of tejweed, “Merâtibü'l-ğunen” *YouTube*. 16 Mayıs 2022. https://www.youtube.com/watch?v=tzvzF_RYNrI